

Inwestor:

MIASTO MALBORK

Plac Słowiński 5
82-200 Malbork

Projektant:

GRIMA ARCHITEKTURA I KRAJOBRAZ Sp. z o.o.

ul. Ciołka 17 lok. 415
01-445 Warszawa
tel. 503 123 553

Tytuł: „Rewitalizacja obszaru parkowego z przeznaczeniem na rozwój działalności Inkubatora Kultury w Malborku”

w ramach projektu:

„Malbork na „+” – rewitalizacja historycznego śródmieścia miasta Malborka” w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, Osi Priorytetowej 8 Konwersja, Działania 8.1 Kompleksowe Przedsięwzięcia Rewitalizacyjne – Wsparcie Dotacyjne, Poddziałania 8.1.2 Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne w miastach poza Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Numer umowy o dofinansowanie: RPPM. 08.01.02-22-0002/17-00 z dnia 18 grudnia 2017 r.

Adres: aleja Armii Krajowej, 82-200 Malbork,
Jedn. ew.: m. Malbork,
Nr dz. ew. : 378/2, 187/1, 54/22, 54/24, 55, obręb 14.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH NAGROBKÓW PLANOWANYCH DO PREZENTACJI W RAMACH LAPIDARIUM

	IMIĘ I NAZWISKO	NR UPRAWNIENI	PODPIS
Projektant	mgr inż. arch. Andrzej Małek	St-502/84	
Projektant	mgr inż. arch. Maria Marcińska-Taczanowska	WA-762/94	
Opracowujący	inż. arch. kraj. Mariusz Naumienko	-	
Opracowujący	mgr inż. arch. kraj. Agnieszka Ziulek	-	

Maj 2019

SPIS TREŚCI

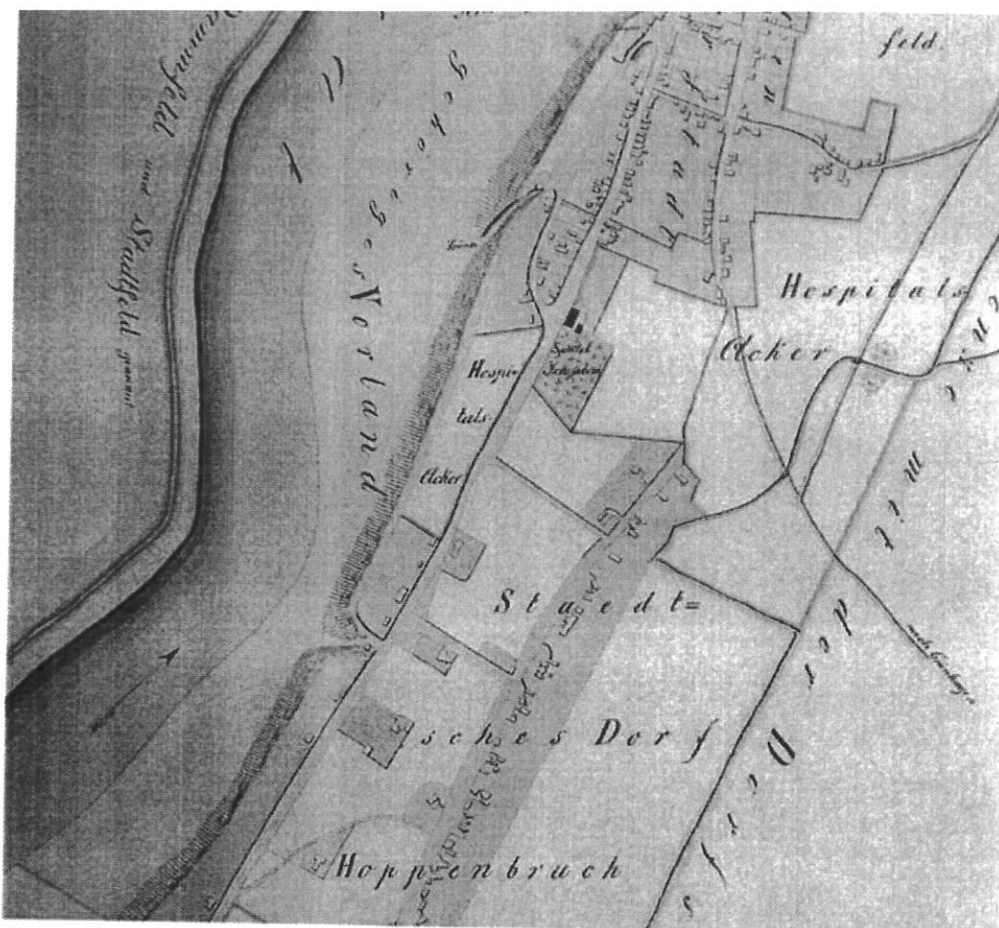
1. WSTĘP.....	3
2. RYS HISTORYCZNY	3
3. MATERIAŁ I TECHNIKA WYKONANIA.....	14
4. STAN ZACHOWANIA.....	14
5. PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ.....	14
6. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE	15

1. WSTĘP

W związku z rewitalizacją obszaru parkowego z przeznaczeniem na rozwój działalności Inkubatora Kultury w Malborku planuje się poddać konserwacji pozostałości nagrobków, a następnie wyeksponowanie ich w przestrzeni lapidarium. Ze względu na stan zachowania w zakres planowanych prac wejdzie zebranie odnalezionych płyt nagrobnych z terenu cmentarza oraz z obszaru ZGKiM w Malborku, poddanie je pracom konserwatorskim, naprawy pęknięć oraz zamontowanie ich na konstrukcji ekspozycyjnej.

2. RYS HISTORYCZNY

Powstanie cmentarza będącego w zakresie terenu opracowania wiąże się z budową Szpitala Jerozolimskiego i datuje się na pierwszą połowę XVI wieku¹. Pierwotny kształt cmentarza związany jest z układem fortyfikacji bastionowych miasta. Od początku obszar cmentarza był obiektem zamkniętym i przeznaczonym jedynie na potrzeby działalności szpitala.

Rysunek 1 Fragment planu sytuacyjnego zamku i miasta w okresie panowania Zakonu z wyraźnie zaznaczonym cmentarzem przy Szpitalu Jerozolimskim, autor: R. v. Gayl, 1855. Źródło: *Atlas historyczny miast polskich*, t. 1, Prusy Królewskie i Warmia, z. 5, red. A. Czacharowski, R. Czaja, Toruń 2002.

Ryc. 1 Rycina ukazująca plan sytuacyjny miasta z widocznym cmentarzem przy Szpitalu Jerozolimskim. Autor R.v.Gayl, 1855. Źródło: Agejczyk T.

¹ Rejchert M. 2010 Malbork; Kara Gminnej Ewidencji Zabytków- Miasto Malbork (nr karty 158), obiekt: Cmentarz jerozolimski (ewangelicki)- St. Jerusalemsfriedhof.

W literaturze przedmiotu jest mało informacji na temat tego terenu. Pierwsze, udokumentowane wydarzenie datuje się na lata 1709-1710, kiedy to miał miejsce pochówek około 1500 osób zmarłych w wyniku epidemii cholery².

Plan Malborka z 1855 (ryc. powyżej) przedstawia cmentarz przy szpitalu Jerozolimskim w formie trapezu. Od południa graniczył z obszarem wsi miejskiej Moczary (Hoppenburch), natomiast od zachodu i wschodu graniczył z polami uprawnymi będące w posiadaniu szpitala (Hospitals Acker). Niedługo później cmentarz stał się obiektem ogólnodostępnym i stopniowo obszar cmentarza powiększono na wschód i południe.

W XIX wieku zwiększono obszar cmentarza, z 8 810m² do 31 940m². Przy szpitalu znajdowała się kostnica i dom grabarza.

Wraz z początkiem I wojny światowej, na cmentarzu zaczęły powstawać kwatery dla jej ofiar. Obszar cmentarza wojennego znajdował się na miejscu pierwotnego cmentarza. Wejście na ten obszar cmentarza wojskowego wyznaczały dwa granitowe głazy z wyrytymi datami „1914” i „1919”. Pośrodku znajdował się wielki dębowy krzyż, a obok niego pamiątkowy kamień ku czci matek poległych żołnierzy. Mogiły wojskowe posiadały charakterystyczny Krzyże Żelazne, wśród nich znajdowała się ziemna mogiła- Grób Nieznanego Żołnierza z większym krzyżem, wyróżniającym się na tle pozostałych. Stał pomiędzy kwaterami i był wykonany z czerwonego piaskowca. Północno-wschodni obszar w większości stanowiły groby dziecięce. Kwatera ta sąsiadowała z domem grabarza.

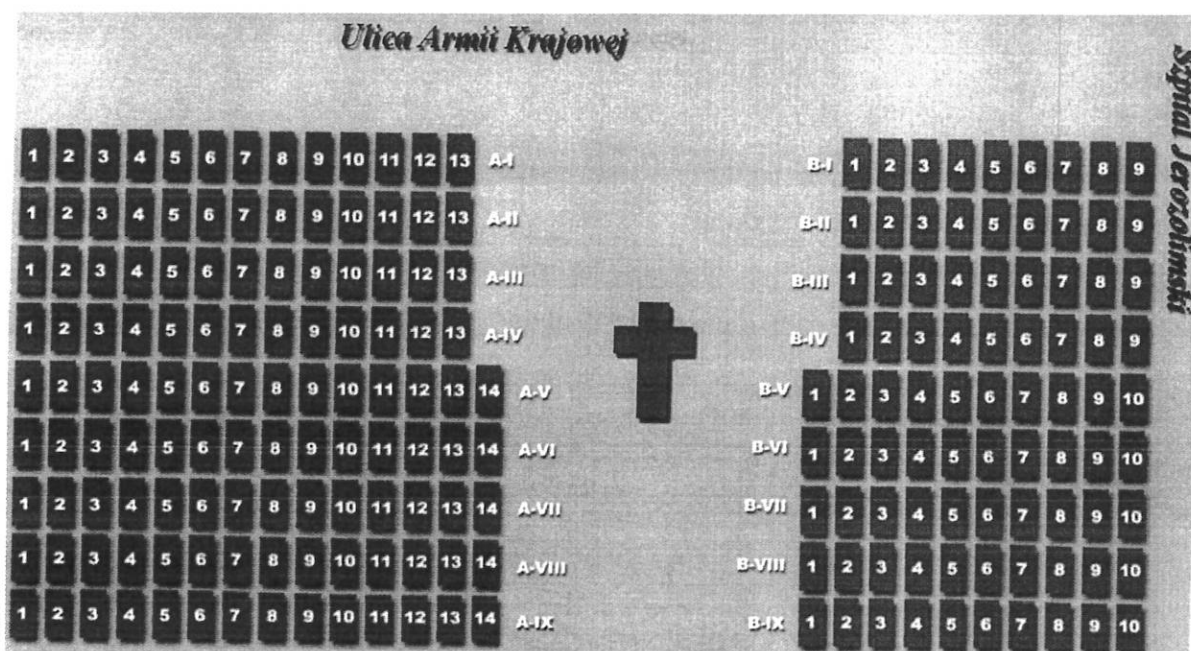
Abb. 117:
Ehrenmal für den Unbekannten Soldaten
auf dem St. Jerusalemfriedhof

Ryc. 2 Archiwalna fotografia sprzed 1945r. ukazująca grób Nieznanego Żołnierza na cmentarzu jerozolimskim-wojennym. Źródło: Karta Gminnej Ewidencji Zabytków nr 158.

² Agejczyk T., *Rys Historyczny cmentarza przy szpitalu Jerozolimskim*

Ryc. 3 Archiwalna fotografia sprzed 1945r. ukazująca mogiły wojskowe i krzyż dębowy na cmentarzu wojennym w kierunku północny wschód. Źródło: Karta Gminnej Ewidencji Zabytków nr 158.

Ryc. 4 Rycina ukazująca rozlokowanie nagrobków osób poległych podczas I wojny światowej. Źródło: załącznik do opracowania Tomasza Agejczyka pt. „Rys historyczny cmentarza przy szpitalu Jerozolimskim”.

Ryc. 5 Rycina ukazująca północno-wschodnią część cmentarza- kwatery dziecięce. W tle widoczne kolumny- brama wjazdowa na teren domu grabarza, a także budynek domu grabarza. Źródło: www.marienburg.pl.

Ryc. 6 Rycina ukazująca w tle po lewej budynek dawnej kostnicy sąsiadującej z cmentarzem. Źródło: www.marienburg.pl.

Na terenie cmentarza pochowano również żołnierzy, którzy zginęli podczas II wojny światowej. W 1943r. odbył się pogrzeb 200 osób, będących ofiarami amerykańskiego nalotu na zakłady lotnicze w Królewie. Do końca 1945r. na cmentarzu pochowano 273 osoby, odnalezione przez niemieckiego księdza. Na terenie dawnych kwater wojskowych pochowano w masowym grobie 27 osoby.

Ostatni pochówek odbył się w 1944r. Łącznie na cmentarzu znajdowało się 3427 mogił³. Po roku 1945 cmentarz jerozolimski nie pełnił już swojej funkcji, nagrobki z roku na rok były niszczone.

Cmentarz został zamknięty 20.10.1978 r. decyzją Bolesława Szydłowskiego- Naczelnika Miasta o nr 15/78 (na podstawie art. 1 ust. 4, ustawy z dnia 31.01.1959 roku o cmentarzach i chowaniu zmarłych /Dz.U. nr 47. Poz. 298 z 1972 roku/ i rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27.05.1974 roku /Dz.U. nr 22 poz.131/.

Soldatengräber auf dem Marienburger Jerusalem-Friedhof, 1973.

Ryc. 7 Rycina ukazująca groby żołnierzy na cmentarzu przy Szpitalu Jerozolimskim, stan na 1973r. Źródło: starymalbork.blogspot.com

³ Jedliński W. 2000, Malbork, *Malbork-dzieje miasta*, s.475.

Ryc. 8 Rycina ukazująca drewniane ogrodzenie cmentarza od strony Alei Armii Krajowej (obok szpital Jeruzolimski), stan na 1920rok. Źródło: <http://hanfreich.de/jerusalem/bilder.htm>

W latach 70-tych XX wieku podjęto decyzje o masowym usunięciu grobów oraz rozbiórce murowanego i drewnianego ogrodzenia. Prace rozbiórkowe powierzono Janowi Tomaszewskiemu z Gdańska i polegały na usunięciu zniszczonych nagrobków, krzyży i złożeniu je w miejscu oddalonym o 3 km, w zamian za uzyskany kamień nagrobny.

Aktualnie teren dawnej nekropoli zajmuje zaniedbany park z wartościową zielenią wysoką. W lipcu 2010r. została założona Karta Gminnej Ewidencji Zabytków- Miasta Malbork przez Michała Rejcherta, objęty ochroną zgodnie z uchwałą nr XLI/373/2009 Rady Miasta Malborka z dnia 29.10.2009r.

Do dziś zachowały się fortyfikacje bastionowe i nasadzenia alejowe drzew, które niegdyś wyznaczały kwatery.

Analiza układu kompozycyjnego – zestawienie planów obrazujących granice cmentarza

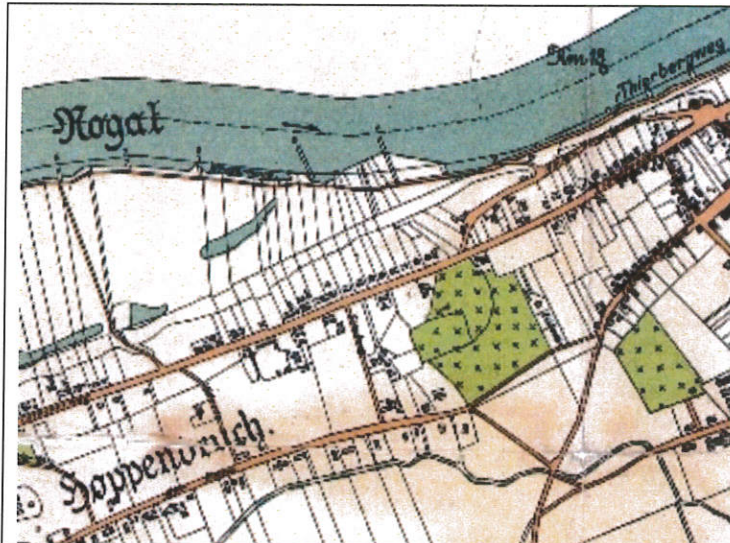
Rycina	Informacje
	<p>-1620 -rycina ukazująca rzekę Nogat, budynek Szpitala Jeruzolimskiego, oraz fortyfikacje bastionowe -(źródło: http://hanfreich.de/jerusalem/2016_Jerusalem-Hospital_2003-2016.pdf)</p>

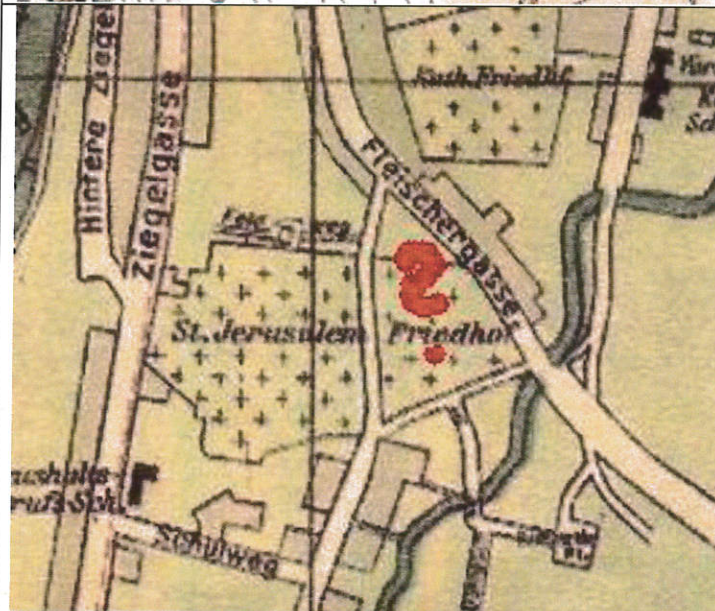
-1855
 -Granice cmentarza przy szpitalu Jeruzolimskim kształtem zbliżone są do trapezu,
 -powierzchnia była dwa razy mniejsza niż w pokazana na późniejszych planach,
 - „co nie dopowiada sytuacji ukazywanej na innych mapach i planach oraz-przed wszystkim- obserwowanej w terenie. Tak dużego zasięgu nekropolia nigdy nie osiągnęła, jej wschodnia granica została o gruntową (polną) drogę wiodącą w kierunku Ul. Sprzymierzonych. Podkreśleniem historycznej rangi tej granicy są nasadzenia zieleni wysokiej z nią związane” – Rejchert Michał (KGEZ),
 -

-1904
 - na planie widoczny budynek Szpitala Jeruzolimskiego, a także wiatrak (czarna kropka na planie),
 -

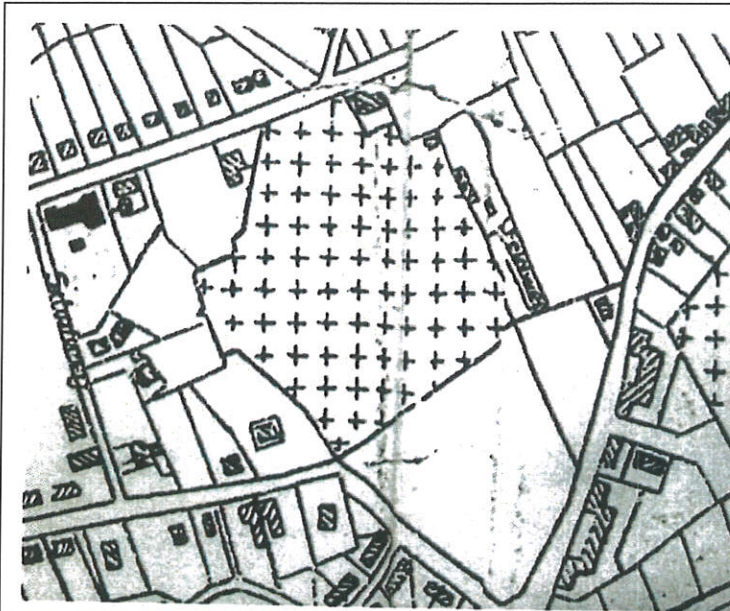
-1925
 -granice terenu cmentarza się nie zmieniły w stosunku do poprzedniego planu,
 -od wschodu i zachodu ograniczone drogami,
 -łukowato wygięta linia na planie obrazuje prawdopodobnie przebieg fortyfikacji bastionowych.

-ok.1930,
 -Pharus Plan Malborka
 - cmentarz jerozolimski na rycinie obok zajmuje obszar od ul. Ziegelgasse (Aleja Armii Krajowej) i Fleischergasse (ul. Slowackiego).

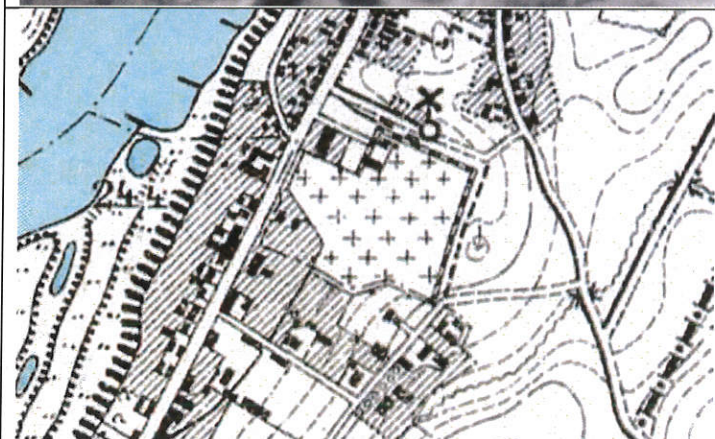
-1937
 -teren cmentarza zmniejszył się w porównaniu do wcześniejszej ryciny, o dodatkowy budynek na wschód od szpitala
 - źródło: maps.mapywig.org

-1943
-teren cmentarza oznaczony szrafem krzyżykowym

-1944
-źródło: fotopolska.eu
-zdjęcie lotnicze ukazujące budynek Szpitala jerozolimskiego, a także widoczne geometryczne, alejowe nasadzenia drzew,

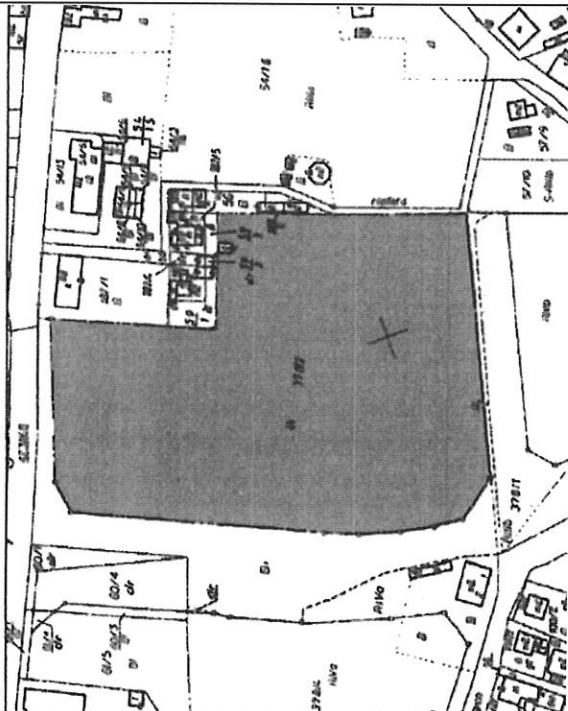

-1980 r.
-w północnej części cmentarza widoczne nowe budynki- dom grabarza i kostnica (na wysokości Szpitala Jerozolimskiego)

-1996r.
-zdjęcie lotnicze z widocznym przebiegiem alejowych nasadzeń drzew.

-Źródło: karta GEZ

-stan na 2010 r.
- źródło: Karta gminnej Ewidencji Zabytków.

-działka ewidencyjna nr 378/2 ukazująca aktualne granice dawnego cmentarza

MENTARZ

LEGENDA

--- GRANICA TERENU OPRACOWANIA

GRANICE HISTORYCZNE

--- GRANICE Z 1855 R. (PIERWOTNY CMENTARZ)

--- GRANICE Z I WOJNY ŚWIATOWEJ

--- GRANICE Z 1904 I 1936 R.

--- GRANICE DO 1945 R.

--- HISTORYCZNY UKŁAD ALEJ

--- HISTORYCZNY UKŁAD SZPALERÓW DRZEW

Podsumowując, ogólnikowość dostępnych map, planów i rycin, a także brak bądź fragmentarycznie rozlokowane nagrobki, nie dawały podstaw do sporządzenia dokładnego układu nagrobków cmentarnych ani zlokalizowania nagrobków. Podczas przeprowadzenia analizy podjęto próbę dokładnego zlokalizowania nagrobków poprzez podłożenie ryciny z układem nagrobków, jednakże to nie pozwoliło na jednoznaczne stwierdzenie docelowego ich miejsca. Do dnia dzisiejszego zachował się bastionowy układ fortyfikacji w północno-wschodniej części terenu.

Zebrane materiały potwierdzają fakt, że alejowy układ drzew wyznaczał kwatery zmarłych, dzięki czemu zasadne jest poprowadzenie ciągów pieszych wzdłuż tych alei, ograniczając w jak najmniejszym stopniu ingerencję w prawdopodobne miejsca pochówku.

3. MATERIAŁ I TECHNIKA WYKONANIA

Na terenie opracowania napotkać można płyty nagrobne, tablice, inne fragmentaryczne pozostałości po grobach oraz pozostałości pomników. Część z nich znajduje się jeszcze pod warstwą ziemi i okresowo wylaniają się fragmentarycznie na całym obszarze objętym opracowaniem. Z kolei część wydobytych już płyt znajduje się na terenie ZGKiM w Malborku oraz na terenie MCKiE w Malborku. Płyty bądź ich fragmenty wykonane są z kamienia, granitu, marmuru, a także z betonu i lastryko.

Poszczególne elementy wraz z wymiarami i dokumentacją fotograficzną przedstawiono w tabeli inwentaryzacyjnej zamieszczonej poniżej.

4. STAN ZACHOWANIA

Stan zachowania poszczególnych elementów jest zróżnicowany, zależy od właściwości tych materiałów oraz intensywności działania czynników niszczących. Istotnym powodem złego stanu zachowania obiektów jest brak bieżącej opieki oraz dewastacja, jakiej uległ cały cmentarz.

Brak bieżących napraw i konserwacji doprowadziły, że część płyt jest w złym stanie. W najlepiej zachowanym stanie są tablice kamienne o grubości 10cm i 70cm wysokości.

Pełnej oceny stanu zachowania będzie można dokonać po rozpoczęciu prac konserwatorskich.

5. PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Płyty nagrobne znajdują się w otwartej przestrzeni parku i przez wiele lat były narażone na wandalizm oraz na wpływ czynników atmosferycznych. Charakterystyczne dla naszej strefy klimatycznej częste zmiany temperatury i wilgotności, opady deszczu, śniegu, wraz z czynnikami biologicznymi doprowadziły elementy do obecnego stanu zniszczenia. Jednak w głównej mierze znaczną przyczyną zniszczeń jest czynnik ludzki.

6. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Niniejszy program zakłada konserwację profilaktyczną i techniczną pozostałości po nagrobkach bądź ich fragmentów, w celu wyeksponowania ich na obszarze lapidarium.

Uwzględniając przeprowadzenie konserwacji profilaktycznej, usunięcie powierzchniowych zabrudzeń, przyczyn korozji biologicznej oraz powierzchniowe zabezpieczenie antykorozyjne kamienia, granitu i marmuru, przyjęto następujący program prac konserwatorskich:

0. Odkopanie lub odspojenie od gruntu sposobem ręcznym.
1. Wstępne oczyszczenie z mchów, porostów, ziemi, glonów metodą na sucho, w celu usunięcia luźnych zabrudzeń.
2. Usunięcie wtórnych napraw i zwiędniętych spoin.
3. Czyszczenie właściwe:
 - a. mycie wodą pod ciśnieniem,
 - b. marmurowe powierzchnie pierwotnie nie posiadające poleru: czyszczenie chemiczne przy pomocy roztworów obojętnego i kwaśnego węgla amoniu- dobór metody po wykonaniu prób i ocenie skuteczności.
 - c. doczyszczanie mechaniczne (ręczne) skalpelami, nożami, dłutami, papierami ściernymi, itp. z pozostałych nawarstwień powierzchniowych i zabrudzeń.
4. Profilaktyczne odsolenie obiektu- okłady z wody destylowanej i waty celulozowej
5. Dezynfekcja
6. Klejenie spękanych elementów kamiennych- żywica epoksydowa.
7. Zabezpieczenie powierzchni polerowanych powłoką ochronną z mikrowosku.
8. Wykonanie opisowo-fotograficznej dokumentacji powykonawczej.

Po wykonaniu powyższych prac należy wyeksponować zabezpieczone płyty/ fragmenty nagrobków na terenie lapidarium, poprzez zamontowanie ich w na specjalnie zaprojektowanych postumentach z betonu architektonicznego.

Tab. 1 Inwentaryzacja płyt nagrobnych/ elementów ozdobnych

L.p.	Opis/ stan techniczny	Wymiary	zdjęcie
	:W ZASOBACH ZGKIM:		
1.	-Element ozdobny; -Z betonu	108x25x25cm	
2.	- Element ozdobny; -z betonu	68x24x24	
3.	-Nagrobek- cokół -z betonu	70x60x30	

4.	<p>-nagrobek- cokół</p> <p>-czerwony granit</p> <p>(pozostałość pomnika nieznanego żołnierza)</p>	92x150x22	
5.	-	-	-
6.	<p>-plyta nagrobna (fragment)</p> <p>-z jasnego granitu</p>	30x36x16	
7.	<p>-plyta nagrobna (fragment)</p> <p>-z ciemnoczerwonego granitu</p>	35x20x12	

8.	<p>-plyta nagrobna -czarny granit</p>	60x45x16 (20)	
9.	<p>-plyta nagrobna -z lastryko -kształt trapezowy</p>	56x12x14 (75x20x45)	
10.	<p>-plyta nagrobna -z granitu -kształt trapezowy</p>	40x46x10 (40x46 x20)	

11.	-z betonu	70x23x40	
12.	-z betonu	25x55x20	
13.	-fragment cokolu? -z lastryko	30x30x25	
14.	-tablica nagrobka -z ciemnego granitu	50x49x13	

15.	- tablica nagrobka -z granitu ciemnego	45x55x9 (18)	
:NA TERENIE MCKIE:			
16.	-tablica nagrobka -z lastryko	40x30x17	
17.	-tablica nagrobka -z kamienia	35x25x15gr	

18.	- tablica nagrobka -z kamienia	40x25x21	
19.	tablica nagrobka -z kamienia	45x40x20	
20.	-tablica nagrobka -z kamienia (marmur)	40x29x3gr.	

21.	tablica nagrobka -z kamienia (marmur)	40x42x3gr	
22.	- tablica nagrobka -z czarnego granitu	45x50x3 gr	
23.	- tablica nagrobka -z marmuru	60x35x3	

24.	- tablica nagrobka -z granitu	60x35x3	
25.	- tablica nagrobka -z granitu	52x40x5	
26.	- tablica nagrobka -z granitu	43x40x5	
27.	- tablica nagrobka -z granitu	50x55x4	

28.	- tablica nagrobka -z marmuru	60x52x3	
29.	- tablica nagrobka -z granitu	60x60x3	
30.	- tablica nagrobka -z kamienia	73x30x10	
31.	- tablica nagrobka -z kamienia	73x30x10	

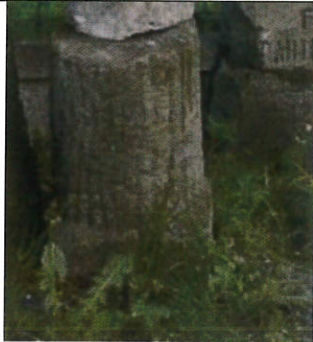

32.	- tablica nagrobka -z kamienia	73x30x10	 <p>A rectangular gravestone for Gustav Vorgull, featuring a cross at the top. The inscription reads: GUSTAV VORGULL, FHR, TRAME ABT 20, 2. ESTOR, M. 22. 11. 1900, † 30. 10. 1916. A small vase is placed at the base.</p>
33.	- tablica nagrobka -z kamienia	50x30x10	 <p>A rectangular gravestone for Fahrer Josef Schabowski, featuring a cross at the top. The inscription reads: FAHRER JOSEF SCHABOWSKI, 1870-1900. A small vase is placed at the base.</p>
34.	- tablica nagrobka -z kamienia	55x30x10	 <p>A rectangular gravestone for Oskar Lindner, featuring a cross at the top. The inscription reads: OSKAR LINDNER, FHR, TRAME ABT 20, 1870-1900. A small vase is placed at the base.</p>

35.	- tablica nagrobka -z kamienia	72x30x10	 <p>A photograph of a rectangular, light-colored stone gravestone with a rounded top. It features a black cross at the top. The inscription reads: OTTO LOH, FAHRER, E. TRAH ABT. 20, 5. ES. KDP, * 24.6.1892, + 21.10.1918. The stone is set in a cemetery with greenery in the background.</p>
36.	- tablica nagrobka -z kamienia	72x30x10	 <p>A photograph of a rectangular, light-colored stone gravestone with a rounded top. It features a black cross at the top. The inscription reads: ERICH BRAUN, MUSK, ETR 15224017, * 10.5.1900, + 14.10.1918. The stone is set in a cemetery with greenery in the background.</p>
37.	- tablica nagrobka -z kamienia	72x30x10	 <p>A photograph of a rectangular, light-colored stone gravestone with a rounded top. It features a black cross at the top. The inscription reads: LEOPOLD NATH, FHR., PFERDELAZ 103, MARIENBURG, * 20.10.1871, + 29.10.1918. The stone is set in a cemetery with greenery in the background.</p>

38.	- tablica nagrobka -z kamienia	59x30x10	
39.	- tablica nagrobka -z kamienia	72x30x10	
40.	- tablica nagrobka -z kamienia	77x30x10	
41.	- tablica nagrobka -z kamienia	77x30x10	

42.	- tablica nagrobka -z kamienia	77x30x10	 <p>OTTO GENDER HUSK EIR 1522 KOPP 2012 1909 + 10.10.1916.</p>
43.	- tablica nagrobka -z kamienia	77x30x10	 <p>CHRISTIAN NAGLMANN GEB. WURTT. FELD. DANK OEL. 632 + 7. 4. 1870 + 01.10.16.</p>
44.	- tablica nagrobka -z kamienia	77x30x10	 <p>FRIE KOCH UHTE FELD. 2. 240 + 10.10.16.</p>
45.	- tablica nagrobka -z kamienia	77x30x10	 <p>KARL SANERBREI HUSK EIR 1522 KOPP + 24.10.16.</p>

46.	- tablica nagrobka -z kamienia	77x30x10	 <p>A rectangular stone gravestone with a cross at the top. The inscription reads: OTTO SCHLICHT, HUSK, LUTSKO KÖHN, * 16. 6. 1900, † 14. 10. 1918.</p>
47.	- tablica nagrobka -z kamienia	77x30x10	 <p>A rectangular stone gravestone with a cross at the top. The inscription reads: ANNA MÜESEBECK, HILFS, ST. HILFSTEDT, FESSTAGE, HARBURG, * 7. 6. 1865, † 17. 10. 1916.</p>
48.	- fragment płyty - z betonu	40x18	 <p>A photograph showing a concrete fragment on the ground. A yellow box highlights a specific area of the fragment. In the background, a gravestone with the name 'BOWSKI' is partially visible.</p>
49.	-fragment pomnika -z granitu czerwonego	50x40x16	 <p>A photograph of a red granite fragment, possibly a decorative element or part of a monument, with two circular openings.</p>

50.	-fragment płyty nagrobka -z betonu	43x20x14	
51.	-z betonu - fragment elementu ozdobnego	30x22x22	
52.	-z betonu - fragment elementu ozdobnego	12x15x7	
53.	-z betonu - fragment elementu ozdobnego	12x15x7	
:NA TERENIE OPRACOWANIA:			
54.	-cokół płyty nagrobnej -granit	87x20x37	

55.	-lastryko -plyta nagrobna	70x20x50	
56.	-plyta nagrobna -z betonu	76x50x14	
57.			
58.	- tablica nagrobka -z kamienia	54x5x60	

59.	-rama stojąca nagrobka -z granitu		
60.	- element z wrytymi literami - z betonu	85x17x3	
61	- tablica nagrobka -z granitu -częściowo w ziemi	40x33	